

הערכת תכנית 'בשביל הדיאלוג' דו"ח ביניים

מוגש למדרשת אדם- המדרשה לדמוקרטיה ושלוש

מגיש

ד"ר ח'אלד אבו-עסבה

ספטמבר 2013

תקציר מנהלים

מחקר ההערכה שלפנינו הינו דו"ח ביניים, המתייחס לשנה הראשונה של הפעלת התכנית "בשביל הדיאלוג – התמודדות עם תופעת הגזענות" במספר בתי-ספר תיכוניים יהודיים וערביים בישראל. מטרת התוכנית היא קידום סובלנות ודיאלוג כמענה לתופעות הגזענות בחברה בישראל, וזאת על ידי יצירת רשת ארצית של בתי ספר תיכוניים יהודים וערבים שיכינו במשותף, תכניות ומיזמים חינוכיים נגד גזענות אותם יישמו בבתי הספר. בתוכנית משתתפים מורים, מנהלים ותלמידים.

מחקר ההערכה מסכם זה מתמקד בשתי סוגיות:

1. התייחסות למורים המשתלמים אשר מדריכים ומלווים את התלמידים במהלך התוכנית, וזאת בתיאור 4 תחומי עניין חשובים:

א. בחינת הרקע המקצועי של המשתתפים בתכנית. ב. צפיותיהם של המשתתפים מהתכנית. ג. חששות המשתתפים מההשתתפות בתכנית. ד. חווית המפגש בין התלמידים משני הצדדים. 2. הערכת התוכנית עם סיומה

מחקר ההערכה מתבסס הן על שאלון כמותי שהועבר למשתתפי תכנית 'בשביל הדיאלוג', המחזור הראשון, והן על תצפיות בשלושה מפגשים בין בתי ספר יהודיים וערביים. וכן, השתתפות במפגש המסכם שבו הוצגו הפרויקטים על-ידי צוותי בתי הספר המשתתפים.

ממצאי המחקר הכמותי שלמעשה מהווים נקודת פתיחה של המורים המשתתפים, מצביעים על כך שהן המורים היהודים והן המורים הערבים דיווחו על רמה גבוהה של רגשות הבנה וחיבה, לעומת רמה בינונית-נמוכה ברגשות של כעס ופחד. הממצאים מצביעים עוד שרוב המשתתפים משני הצדדים דיווחו על חוויה אישיות מעטה מאוד של מפגש עם גזעניות, אם כי עדיין חלק מכובד מהם (25%), דווח על הסכמה בינונית עם החוויות הגזעניות. כמו כן, הממצאים מלמדים כי רוב המשתתפים היהודים והערבים היו מעורבים בפרויקטים לקידום דמוקרטיה בעבר, שהשפיעו על השקפת עולמם. אולם, חלק קטן, מהמשתתפים ובמיוחד היהודיים (26.7% בקרב היהודים לעומת 54.5% בקרב הערבים) השתתפו בפרויקטים ופעילויות לצמצום הגזענות. פרויקטים ופעילויות אלה, השפיעו על השקפת עולמם של המשתתפים ובמיוחד הערבים מביניהם.

לגבי המשך התוכנית, המורים המשתתפים דיווחו שהצפייה שלהם מהשתתפותם בתוכנית היא לקבל כלים לגישור על קונפליקטים, וזאת בכדי לבנות פרויקטים משותפים לדו-קיום לשם העמקת החינוך הערכי של סובלנות וקבלת האחר השונה. הממצאים מצביעים גם על כך שהחשש המרכזי

של המשתתפים עם תחילתה של התכנית הוא שדווקא המפגש עלול לגרום להעמקת הפערים בין המשתתפים, ואי מוכנות בתי הספר והתלמידים לשיתוף פעולה בהבניית פרויקטים משותפים. מהתצפיות שקיימנו, ומראיונות עם המורים המשתתפים, וממעקב אחר הפרויקטים שנבנו בין שתי הספר השונים, ומהשתתפות במפגש הסכום שבו הוצגו הפרויקטים, ניתן בהחלט לומר מספר נקודות

:

1. החשש שהיה קיים בקרב המורים המשתתפים לא הורגש כלל בעת המפגשים בין התלמידים. התלמידים הצליחו להתחבר גם ברמה הבלתי פורמאלית של המפגשים עצמם.
2. המורים דווחו שזכו לקבל כלים ותמיכה לאורך כל השתתפותם בתוכנית, אם זה במפגשים של המורים או ברמה הבית ספרית.
3. הפרויקטים אשר הוצגו במפגש הסיום מלמדים על הצלחתה של התוכנית בהשגת מטרותיה.

תוכן עניינים

עמוד	
2	תקציר מנהלים
5	1. מבוא
7	2. המתודולוגיה
7	2.1 מטרות ההערכה
7	2.2 כלי המחקר
8	2.3 מדגם המחקר
9	3. הממצאים
9	3.1 המאפיינים הדמוגרפים של המשתתפים בתכנית "בשביל הדיאלוג"
10	3.2 הרקע המקצועי של משתתפי התכנית "בשביל הדיאלוג"
	3.3 עמדות המשתתפים היהודים והערבים בתכנית "בשביל הדיאלוג" מהאוכלוסייה האחרת
14	3.4 עמדות המשתתפים היהודים והערבים בתכנית "בשביל הדיאלוג" כלפי חוויות גזעניות
16	4. ממצאי המחקר האיכותי
18	4. סכום ומסקנות
20	נספחים
22	

1. מבוא

תופעת הגזענות הנה תופעה פסולה ואף הרת אסון במיוחד במדינה שאזרחיה משתייכים לשני לאומים או בחברה המאופיינת כבעלת מבנה רב-תרבותי. מדינת ישראל הנה מדינה כזו, והיא רוויה שסעים הן לאומיים והן אתניים תרבותיים. אלא שאחד השסעים החריפים ביותר בישראל הוא השסע על רקע לאומי בין יהודים וערבים, דבר אשר יכול להוביל לא רק למחלוקת, מתחים וקונפליקטים, אלא לביטויי גזענות. מכאן, עולה החשיבות בהעמקת הדיון הדמוקרטי בקרב הצעירים משני הצדדים, וזאת באמצעות דיאלוג בניהם. העמקתו של דיאלוג זה יש בו בכדי לברר סוגיות בכלים דמוקרטיים ובחינוך ערכי של סובלנות וקבלת האחר. מציאות זו, הביאה את מדרשת אדם- המדרשה לדמוקרטיה ולשלום ליזום את התכנית 'בשביל הדיאלוג'.

טרם שנתייחס לתכנית נתייחס בקצרה למדרשת אדם- המדרשה לדמוקרטיה ולשלום. מדרשת אדם עוסקת בפיתוח וביישום תכניות לימודים שמטרתן לקדם את החינוך לדמוקרטיה ולשלום, לאזרחות פעילה, להכרה בזכויות השוות של כל אדם, למניעת אלימות ופתרון סכסוכים. התכניות מיועדות לילדים, לבני נוער ולמבוגרים: יהודים (חילוניים ודתיים, עולים וילדי הארץ) וערבים, במערכת החינוך הפורמאלי והמשלים ברחבי הארץ*.

'בשביל הדיאלוג' היא תכנית חינוכית שמטרתה קידום סובלנות ודיאלוג כמענה לתופעות הגזענות בחברה בישראל. מוקד התכנית הוא יצירת רשת ארצית של בתי ספר תיכון יהודים וערבים שיכינו במשותף, תכניות ומיזמים חינוכיים נגד גזענות אותם יישמו בבתי הספר. התכנית מיועדת לפעילות עם מורים, מנהלים ותלמידים בבתי הספר בתהליך בן שני שלבים. הפעילות עם התלמידים, כוללת שלב הלמידה והיישום (לתמונות מהפעילויות של התלמידים, ראו נספח 1):

א. שלב למידה- התלמידים לומדים מושגי יסוד, מכירים את תופעת הגזענות במרחבים

השונים ובוחנים דרכים להתמודד עמה.

ב. שלב יישום- המורים ביחד עם התלמידים מתכננים במשותף מיזם שמטרתו מאבק בגזענות

אותו מיישמים בבית הספר.

העבודה עם המורים והמנהלים מחולקת לשלב הלמידה והליווי (לתמונות מהפעילויות של המורים והמנהלים, ראו נספח 2):

א. שלב למידה- המורים והמנהלים משתתפים בהשתלמות בת 30 שעות לימוד המוכרת כגמול השתלמות. חלק זה מוקדש לבניית עולם מושגים אזרחי משותף ולתכנון של מיזמים משותפים במסגרת אשכולות בתי ספר עמיתים.

ב. שלב ליווי- תהליך הליווי מורכב מ- 30 שעות לימוד. הליווי מוקדש ליישום המיזמים והוא מתקיים בבתי הספר ובאתרי היישום. צוות מדרשת אדם מלווה את המורים בהדרכת תלמידיהם בכתות י' עד יב' בתהליכי המפגש והמיזם, בשבעה מפגשים לאורך השנה, בקבוצות חד לאומיות ודו לאומיות. הליווי מתקיים במסגרת קבוצות המורים מבתי הספר העמיתים המקובצים לאשכולות אזוריים.

בתכנית משתתפים שני מחוזרים של מורים יהודים וערבים, כאשר מחקר הערכה זה מתייחס למשתתפי המחזור הראשון בלבד. במחזור זה השתתפו כ- 70 מורים וחברי הנהלה יהודים וערבים מבתי ספר תיכוניים מרחבי הארץ, המייצגים אוכלוסיות, ישובים, אמונות וגישות פדגוגיות שונים החלו בתכנית בקיץ 2012. עוד 117 מורים מכל בתי הספר, שלא השתתפו בהשתלמות ההכשרה הראשונה (יולי 2012), הצטרפו לתכנית במהלך שנת הלימודים - ביישום הלמידה בכיתות וביישום המיזמים המשותפים (סה"כ 187 מורים).

הפעילות והמפגשים של המורים והמנהלים ושל התלמידים התקיימו בשלושה אופנים: מפגשים כלליים, מפגשים חד לאומיים, ומפגשים באשכולות (לרשימת המפגשים והפעילויות בפרויקט, ראה נספח 3).

2. המתודולוגיה

2.1 מטרות הערכה

למחקר הערכה מסכם זה שתי קבוצות של מטרות כשכל אחת מהן מתמקדת בקבוצת משתתפים אחרת. הקבוצה הראשונה, מתמקדת בתלמידים והשנייה במורים. בהקשר של המורים, מטרתו של מחקר הערכה בדוח ראשון זה, ללמוד אודות הרקע המקצועי של המורים ואת צפיותיהם מהתכנית, תוך התמקדות במספר היבטים:

- א. תכנים שהמשתתפים מעוניינים ללמוד.
- ב. שאיפות המשתתפים מהתכנית.
- ג. עמדות המשתתפים מהאוכלוסייה האחרת, מהחוויות הגזעניות.
- ד. לעמוד על דעתם לגבי התוכנית עם סיומה.

אשר לתלמידים, מטרתו של מחקר הערכה, ללמוד על חוויות המפגש הדו לאומי, בין התלמידים היהודים והערבים

2.2 כלי המחקר

מחקר הערכה זה הינו מחקר משולב המתבסס על שיטת המחקר הכמותית והאיכותית. המחקר הכמותי מתבסס על שאלון סגור המחולק לארבעה צירים מרכזיים (ראה נספח מס' 1):

- המאפיינים הדמוגרפיים של המשתתפים.
- הרקע המקצועי של המשתתפים
- צפיות וחששות המשתתפים מהתכנית
- עמדות המשתתפים מכל קבוצה מהאוכלוסייה האחרת, ומהחוויות הגזעניות.

החלק האיכותי במחקר הערכה מסכם זה מתבסס על שלוש תצפיות שנערכו במפגשים בהם תלמידים ערבים ארחו תלמידים יהודיים. מיקוד התצפיות, היה בקבלת תמונת מצב על סביבת העבודה, חוויות התלמידים, האינטראקציה בין התלמידים, תכנון המפגשים, הפעילויות וההיענות של התלמידים, ועל שיחות עם מורים יהודים וערבים בעת המפגשים, כן על השתתפות במפגש הסכום שבו הוצגו הפרויקטים של אשכולות בתי הספר.

2.3 מדגם המחקר

החלק הכמותי- במחקר ההערכה השתתפו 28 מורים המשתתפים בתכנית 'בשביל הדיאלוג' (16 יהודיים ו- 12 ערביים), הנמנים עם המחזור הראשון של התכנית. המשתתפים הם מורים וחברי הנהלה של 24 בתי ספר מאזורים שונים בארץ. המורים שהשתתפו במחקר זה לא נדגמו מקבוצת המורים, אלא היו אלה מורים אשר השתתפו במפגש ההשתלמות בשעת העברתו של שאלון ההערכה.

החלק האיכותי- החלק האיכותי התבסס על ארבע תצפיות שנערכו ביישובים; רהט, כסייפה, הרצליה וכפר קאסם בהם אירחו תלמידים ערבים את עמיתיהם היהודיים. במפגשים אלה השתתפו כ- 240 תלמידים מ- 6 בתי ספר תיכוניים (3 בתי ספר יהודיים ו- 3 בתי ספר ערביים).

3. פרק הממצאים

החלק הכמותי שיתואר להלן, יתייחס לשלוש נקודות: (1) הרקע המקצועי של המשתתפים בתכנית. (2) צפיותיהם של המשתתפים מהתכנית. (3) חששות המשתתפים מההשתתפות בתכנית.

3.1 המאפיינים הדמוגרפיים של המורים המשתתפים בתכנית "בשביל הדיאלוג"

לוח 1 מציג התפלגות המאפיינים הדמוגרפיים של המורים לפי: משתנה של שייכות לאומית; מין; השכלה; תפקיד וותק. משתנה מין: (61.0%) גברים, לעומת 39.0% נשים. משתנה השכלה: כ- 61.0% בעלי תואר שני, (36%) בעלי תואר ראשון. משתנה תפקיד חינוכי: (50.0%) מהם מורי מקצוע; (25.0%) מהם מחנכים; כ- 11.0% מהם חברים בצוות ההנהלה, ו- 3.6% מהם נושאים בתפקיד יועץ ומנהל (4.0% בהתאמה). משתני וותק: ממוצע וותק בהוראה עומד על 13.71 שנים. הממצאים מצביעים כי קיים הבדל מובהק סטטיסטית בין המורים היהודים והערבים באשר לחלוקתם המגדרית (), רוב המשתתפים היהודים אשר השתתפו במילוי השאלון הם נשים (69.0%), לעומת זאת בקרב המשתתפים הערבים אין ייצוג לנשים (100% גברים). יש לציין שנתונים אלה מתייחסים למורים אשר השתתפו במילוי השאלון משתי הקבוצות, אולם בפועל, רוב המשתתפים בקבוצה היהודית הם מקרב הנשים, לעומת רוב המשתתפים בקבוצה הערבית הם גברים. בחזרה לממצאים המתייחסים למורים אשר השתתפו במילוי השאלון, יש לציין שלא קיים הבדל מובהק סטטיסטית בין המשתתפים היהודים והערבים לגבי רמת ההשכלה, התפקיד החינוכי והוותק ().

לוח 1: התפלגות המאפיינים הדמוגרפיים של המשתתפים *

	ערבים (43.0%) 12	יהודים (57.0%) 16	סה"כ (100%) 28	משתנה
				מין
				גברים
<0.001	12 (100.0)	5 (31.3)	17 (60.7)	
	0 (0.0)	11 (68.8)	11 (39.3)	נשים
				השכלה אקדמית
				מורה מוסמך בכיר
	1 (8.3)	0 (0.0)	1 (3.6)	
	6 (50.0)	4 (25.0)	10 (35.7)	תואר ראשון
				תואר שני
>0.05	5 (41.7)	12 (75.0)	17 (60.7)	
	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	תואר שלישי
				תפקיד חינוכי
				מורה מקצוע
	6 (50.0)	8 (50.0)	14 (50.0)	
	3 (25.0)	4 (25.0)	7 (25.0)	מחנך
	1 (8.3)	1 (6.3)	2 (7.1)	רכז חברתי

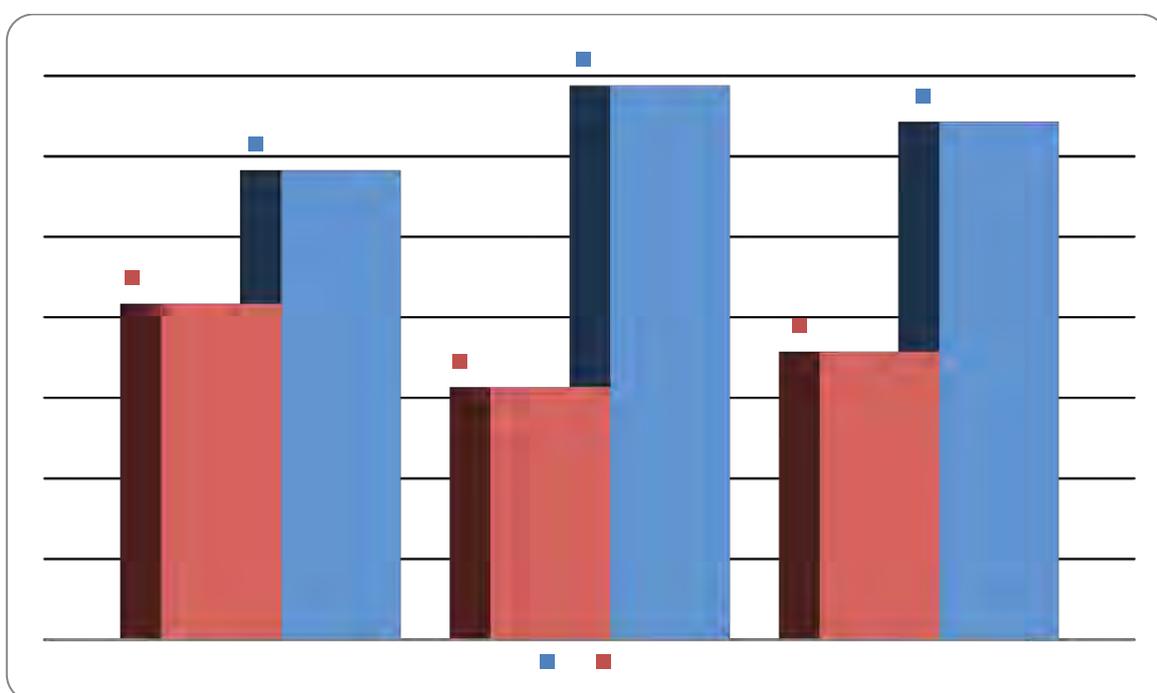
>0.05	1 (8.3)	(12.5) 2	3 (10.7)	חבר בצוות הניהול
	0 (0.0)	(6.3) 1	1 (3.6)	יועץ
	1 (8.3)	(0.0) 0	1 (3.6)	מנהל
> 0.05	11.91 (8.71)	15.06 (11.80)	13.71 (10.52)	וותק בהוראה (סת.)

*האחוזים משתנים בהתאם לערכים חסרים

3.2 הרקע המקצועי של משתתפי התכנית "בשביל הדיאלוג"

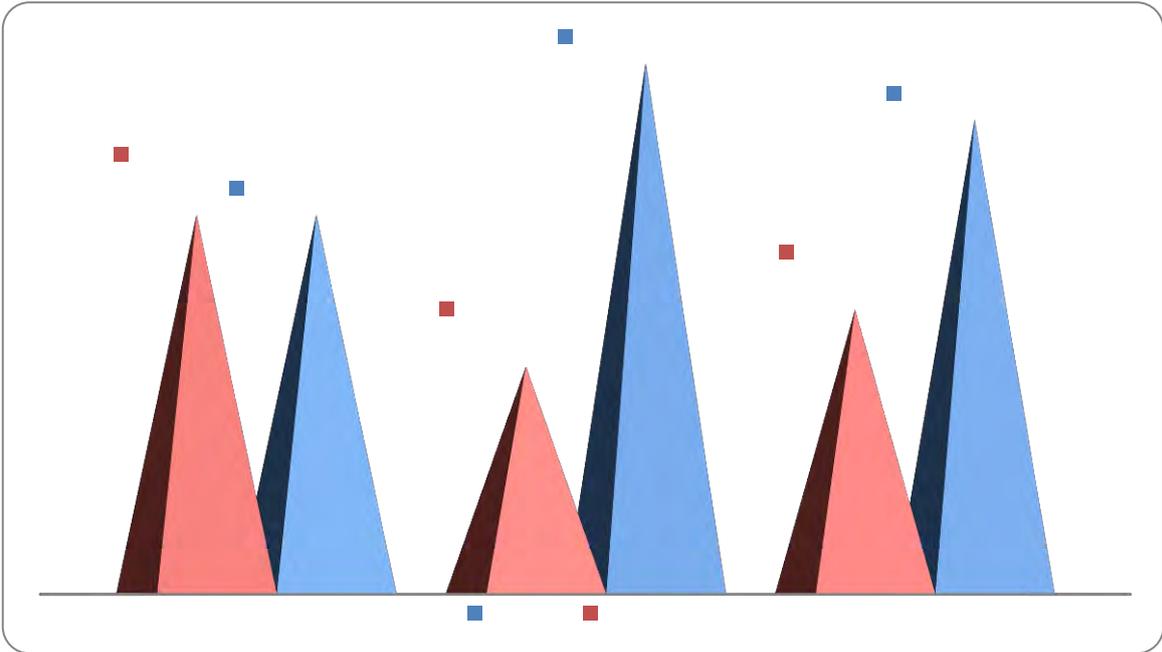
איור 1 מציג את מידת השתתפותם של המורים היהודים והערבים בפרויקטים לקידום הדמוקרטיה. מהאיור עולה כי כשני שלישי מהמשתתפים (64%) היו מעורבים בפרויקטים לקידום דמוקרטיה בעבר. כ- 69% בקרב המשתתפים היהודים זאת לעומת כ- 58% מהמשתתפים הערביים.

איור 1: השתתפות בפרויקטים לקידום דמוקרטיה

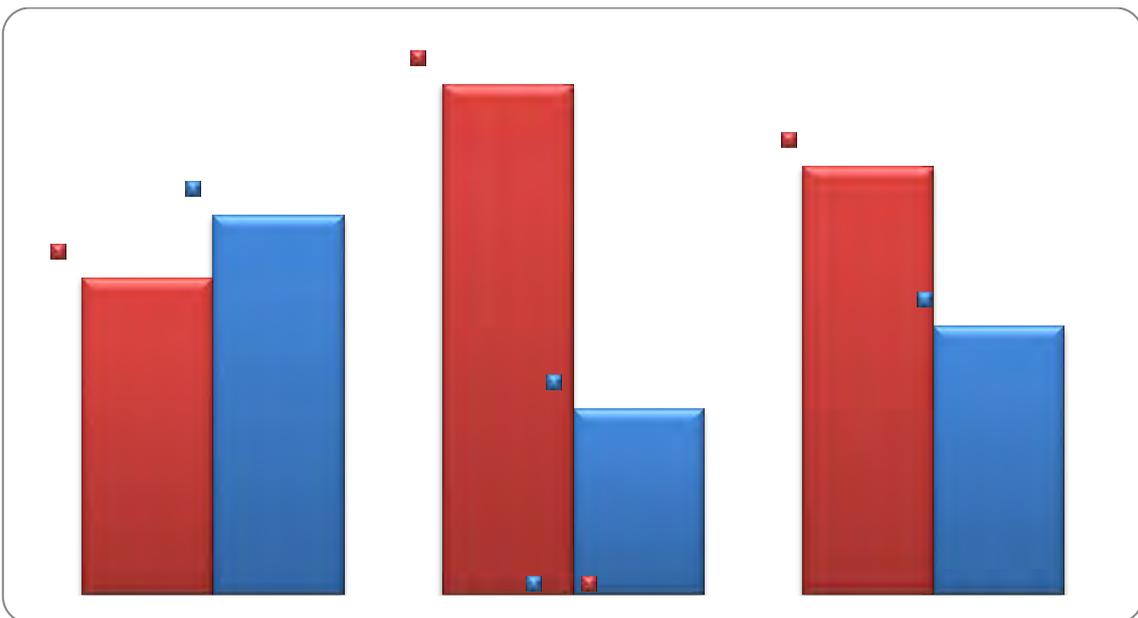
איור 2 מציג את עמדות המשתתפים היהודים והערבים אודות השפעת הפרויקטים לקידום דמוקרטיה בהם השתתפו בעבר על שינוי השקפת עולמם. נמצא כי 63% מהמשתתפים ציינו כי השתתפותם בפרויקטים לקידום דמוקרטיה השפיעה על השקפת עולמם. בנוסף מהאיור עולה כי, רוב המשתתפים היהודיים (70%) ציינו כי השתתפותם בפרויקטים לקידום דמוקרטיה השפיעה על השקפת עולמם זאת לעומת (50%) מהמורים הערביים.

איור 2: השפעת הפרויקטים לקידום דמוקרטיה על השקפת עולמם של המשתתפים

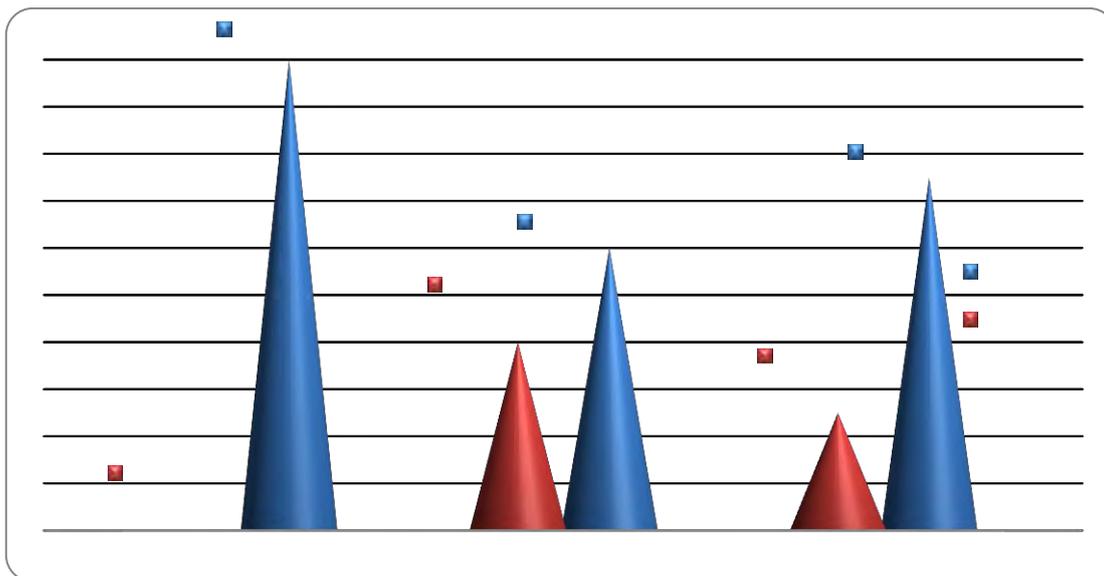
איור 3 מתייחס להשתתפות היהודים והערבים בפרויקטים ופעילויות לצמצום הגזענות בעבר. מהאיור עולה כי, כשני שלישי מהמשתתפים (62%) לא לקחו חלק בפרויקטים או פעילויות לצמצום הגזענות (55% מהמשתתפים הערבים לעומת 27% מהמשתתפים היהודיים). יש לציין בהקשר זה, שהמשתתפים לא נשאלו לגבי משמעות המושג גזענות, כפי שלא נתבקשו לציין מהו הפרויקט אשר השתתפו בו בעבר, ומטעם איזה ארגון.

איור 3: השתתפות בפרויקטים ופעילויות לצמצום הגזענות

איור 4 מציג את עמדות המשתתפים היהודים והערבים אודות השפעת הפרויקטים והפעילויות בהם השתתפו בעבר לצמצום הגזענות על שינוי השקפת עולמם. נמצא כי רוב המשתתפים (75%) ציינו כי השתתפותם בפרויקטים ופעילויות לצמצום הגזענות השפיעה על השקפת עולמם. בנוסף מהאיור עולה כי, רוב המשתתפים היהודיים (60%) ציינו כי השתתפותם בפרויקטים ופעילויות לצמצום הגזענות השפיעה על השקפת עולמם, ואילו באשר למשתתפים הערביים, נמצא כי 100% מהם הצביעו במשותף כי השתתפותם בפרויקטים ופעילויות לצמצום הגזענות השפיעה על השקפת עולמם. שינוי בקרב כל המשתתפים הערביים מעלה שאלה לגבי כיצד מגדירים שינוי בהשקפת העולם, דבר במחקר הערכה זה לא נעשה, יתכן ויש מקום לעשות זאת במחזור השני של התוכנית.

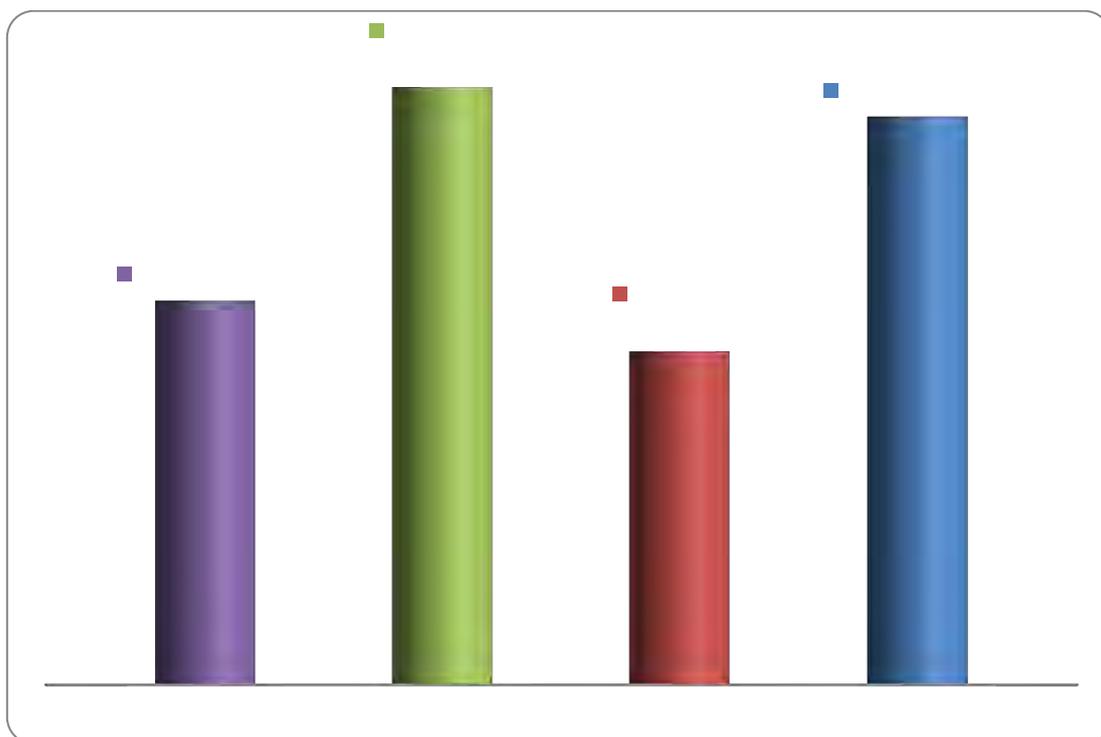
איור 4: השפעת הפרויקטים והפעילויות לצמצום הגזענות על השקפת עולמם של המשתתפים

3.3 עמדות המשתתפים היהודים והערבים בתכנית "בשביל הדיאלוג" מהאוכלוסייה האחרת

מאיור 5 עולה כי, המשתתפים היהודים והערבים דיווחו על רמה גבוהה של רגשות הבנה () ורגשות חיבה (). לעומת זאת המשתתפים דיווחו על רמה בינונית-נמוכה ברגשות של כעס ופחד (לעומת) בהתאמה).

איור 5: רגשות המשתתפים היהודים והערבים מהאוכלוסייה האחרת (- ממוצע)

לוח 2 מציג התפלגות משתני הרגשות של המשתתפים כלפי האוכלוסייה האחרת: חיבה, פחד, הבנה וכעס בהתאם למשתנה שייכות לאומית. מהלוח עולה כי קיים הבדל מובהק סטטיסטית בין המשתתפים היהודים והערבים ברגשות של; חיבה (), הבנה (); וכעס (). נמצא כי, המשתתפים היהודים מפגינים רגשות של חיבה כלפי האוכלוסייה הערבית יותר () מאשר מפגינים המשתתפים הערבים כלפי האוכלוסייה היהודית (). בנוסף, המשתתפים היהודים מפגינים רגשות של הבנה כלפי האוכלוסייה הערבית יותר () מאשר מפגינים המשתתפים הערבים כלפי האוכלוסייה היהודית ()

(. ועוד נמצא כי, המשתתפים הערבים מפגינים רגשות של כעס כלפי האוכלוסייה היהודית יותר

() מאשר מפגינים המשתתפים היהודים כלפי האוכלוסייה הערבית ().

לוח 2: רגשות המשתתפים הישראליים והערבים מהאוכלוסייה האחרת () :

					קבוצת השוואה	משתנה
<0.05	2.13	0.81	4.00	16	יהודי	חיבה
		0.90	3.27	11	ערבי	
>0.05	1.39	0.80	2.37	16	יהודי	פחד
		0.90	1.91	12	ערבי	
<0.001	4.24	0.51	4.43	16	יהודי	הבנה
		0.93	3.16	12	ערבי	
<0.05	-2.14	1.02	2.12	16	יהודי	כעס
		1.12	3.00	12	ערבי	

3.4 עמדות המשתתפים היהודים והערבים בתכנית "בשביל הדיאלוג" כלפי חוויות גזעניות

לוח 3 מציג את עמדות המשתתפים היהודים והערבים כלפי חוויות גזעניות. מהלוח ניתן ללמוד כי המשתתפים היהודים והערבים דיווחו על הסכמה נמוכה אודות החוויות הגזעניות, אולם חלק משמעותי מהם הסכים במידה בינונית עם חוויות אלה. רוב המשתתפים (75%) מסכימים במידה נמוכה עם ההיגדים; "לפעמים אנשים מתעלמים ממני ולא לוקחים אותי ברצינות בגלל שאני ערבי / יהודי" ו- "יש אנשים שחושבים שאני פחות חכם בגלל שאני ערבי / יהודי". כ- 71.0% מהמשתתפים מסכימים במידה נמוכה עם ההיגד "ישנם אנשים שמתייחסים אלי בחוסר כבוד בגלל שאני ערבי / יהודי". כחצי מהמשתתפים מסכימים במידה נמוכה עם ההיגד "אנשים חשדניים יותר כלפי מפני שאני ערבי / יהודי". בנוסף, 64% מהמשתתפים מסכימים במידה נמוכה עם ההיגד "נתקלתי בהקנטות מאנשים בגלל שאני ערבי / יהודי". ועוד, כ- 61% מהמשתתפים מסכימים במידה נמוכה עם ההיגדים; "בגלל שאני ערבי / יהודי אני צריך להתנהג יפה יותר מאחרים כדי להשביע את רצונם של אחרים" ו- "נתקלתי באמירות גזעניות מצד אנשים בגלל שאני ערבי / יהודי". ולבסוף, כ- 54% מהמשתתפים מסכימים במידה נמוכה עם ההיגדים; "אנשים חשדניים יותר כלפי מפני שאני ערבי / יהודי" ו- "אני נמנע ממלכת למקומות מסוימים מכיוון שאני ערבי / יהודי".

להדגיש כי חלק מכובד מהמשתתפים (25% ומעלה), מסכימים במידה בינונית עם ההיגדים: "ישנם אנשים שמתייחסים אלי בחוסר כבוד בגלל שאני ערבי / יהודי", "אנשים חשדניים יותר כלפי מפני שאני ערבי / יהודי", "נתקלתי באמירות גזעניות מצד אנשים בגלל שאני ערבי / יהודי", "נתקלתי בהקנטות מאנשים בגלל שאני ערבי / יהודי" ו- "אני נמנע ממלכת למקומות מסוימים מכיוון שאני ערבי / יהודי".

לוח 3: עמדות המשתתפים היהודים והערבים מהחוויות הגזעניות

במידה גבוהה	במידה בינונית	במידה נמוכה	
1 (3.6)	7 (25.0)	20 (71.4)	ישנם אנשים שמתייחסים אלי בחוסר כבוד בגלל שאני ערבי / יהודי
3 (10.7)	10 (35.7)	15 (53.6)	אנשים חשדניים יותר כלפי מפני שאני ערבי / יהודי

(21.4) 6	(17.9) 5	(60.7) 17	בגלל שאני ערבי / יהודי אני צריך להתנהג יפה יותר מאחרים כדי להשביע את רצונם של אחרים
(17.9) 5	(7.1) 2	(75.0) 21	לפעמים אנשים מתעלמים ממני ולא לוקחים אותי ברצינות בגלל שאני ערבי / יהודי
(10.7) 3	(28.6) 8	(60.7) 17	נתקלתי באמירות גזעניות מצד אנשים בגלל שאני ערבי / יהודי
(10.7) 3	(25.0) 7	(64.3) 18	נתקלתי בהקנטות מאנשים בגלל שאני ערבי / יהודי
(14.8) 4	(11.1) 3	(74.1) 20	יש אנשים שחושבים שאני פחות חכם בגלל שאני ערבי / יהודי
(21.4) 6	(25.0) 7	(53.6) 15	אני נמנע ממלכת למקומות מסוימים מכיוון שאני ערבי / יהודי

לוח 4 מציג את תוצאות מבחן חי בריבוע לבדיקת קשר סטטיסטי בין החוויות הגזעניות של המשתתפים לבין משתנה שייכות לאומית. מהלוח עולה כי קיים קשר מובהק סטטיסטית בין המשתנה שייכות לאומית לבין הפריטים: "ישנם אנשים שמתייחסים אלי בחוסר כבוד בגלל שאני ערבי / יהודי" () , "אנשים חשדניים יותר כלפי מפני שאני ערבי / יהודי" () , "בגלל שאני ערבי / יהודי אני צריך להתנהג יפה יותר מאחרים כדי להשביע את רצונם של אחרים" () , "לפעמים אנשים מתעלמים ממני ולא לוקחים אותי ברצינות בגלל שאני ערבי / יהודי" () , "נתקלתי באמירות גזעניות מצד אנשים בגלל שאני ערבי / יהודי" () , ו- "נתקלתי בהקנטות מאנשים בגלל שאני ערבי / יהודי" () .

מהממצאים עולה כי, רוב המשתתפים היהודים (88%) מסכימים במידה בינונית עם ההיגד "ישנם אנשים שמתייחסים אלי בחוסר כבוד בגלל שאני ערבי / יהודי", כ- 6% מהם מסכימים במידה בינונית וגבוהה עם ההיגד (בשווה), לעומת זאת כחצי (50%) מהמשתתפים הערבים מסכימים במידה נמוכה ובינונית עם ההיגד (בשווה). בנוסף, שלושת רבעי המשתתפים היהודים (75%) מסכימים במידה בינונית עם ההיגד "אנשים חשדניים יותר כלפי מפני שאני ערבי / יהודי", ו- 25% מהם מסכימים במידה בינונית עם ההיגד, לעומת זאת רוב המשתתפים הערבים (50%) מסכימים במידה בינונית עם ההיגד וכרבע (25%) מהם מסכימים במידה נמוכה וגבוהה עם ההיגד (בשווה). ועוד מהממצאים עולה כי, כ- 88% מהמשתתפים היהודים מסכימים במידה נמוכה עם ההיגד "בגלל שאני ערבי / יהודי אני צריך להתנהג יפה יותר מאחרים כדי להשביע את רצונם של אחרים", וכ-

13% מהם מסכימים במידה בינונית עם ההיגד הנתון, לעומת זאת חצי (50%) מהמשתתפים הערבים מסכימים במידה גבוהה עם ההיגד ו- 25% מהם מסכימים במידה נמוכה ובינונית עם ההיגד (בשווה). יתרה מזו, הממצאים בלוח 4 מלמדים כי, כ- 88% מהמשתתפים היהודים מסכימים במידה נמוכה עם ההיגד "בגלל שאני ערבי / יהודי אני צריך להתנהג יפה יותר מאחרים כדי להשביע את רצונם של אחרים", וכ- 13% מהם מסכימים במידה בינונית עם ההיגד הנתון, לעומת זאת כ- 58% מהמשתתפים הערבים מסכימים במידה בינונית עם ההיגד, ו- 24% במידה בינונית וכ- 18% במידה גבוהה. זאת ועוד, מהלוח עולה כי רוב המשתתפים היהודים (94%) מסכימים במידה נמוכה עם ההיגד "נתקלתי באמירות גזעניות מצד אנשים בגלל שאני ערבי / יהודי" וכ- 6% מהם מסכימים במידה גבוהה, לעומת זאת כשני שלישי מהמשתתפים הערבים (67%) מסכימים במידה בינונית עם ההיגד הנתון וכ- 17% מהם מסכימים במידה נמוכה וגבוהה (בשווה). נוסף לכך, כ- 88% מהמשתתפים היהודים מסכימים במידה נמוכה עם ההיגד "בגלל נתקלתי בהקנטות מאנשים בגלל שאני ערבי / יהודי", וכ- 6% מהם מסכימים במידה בינונית וגבוהה עם ההיגד (בשווה), לעומת זאת חצי (50%) מהמשתתפים הערבים מסכימים במידה בינונית עם ההיגד, שלישי (33.3%) מהם מסכימים במידה נמוכה עם ההיגד וכ- 17% מהם מסכימים במידה גבוהה עם ההיגד. ולבסוף, הממצאים בלוח 4 מצביעים כי לא נמצא קשר מובהק סטטיסטית בין הפריטים; "יש אנשים שחושבים שאני פחות חכם בגלל שאני ערבי / יהודי" ו- "אני נמנע ממלכת למקומות מסוימים מכיוון שאני ערבי / יהודי" לבין המשתנה שייכות לאומית ().

לוח 4: עמדות המשתתפים מהחוויות הגזעניות לפי שייכות לאומית

P	2	במידה גבוהה		במידה בינונית		במידה נמוכה		
		יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	יהודי	ערבי	
<0.05	7.35	(6.2) 1	(0.0) 0	(6.2) 1	(50.0) 6	(87.5) 14	(50.0) 6	ישנם אנשים שמתייחסים אלי בחוסר כבוד בגלל שאני ערבי / יהודי
<0.05	8.40	(0.0) 0	(25.0) 3	(25.0) 4	(50.0) 6	(75.0) 12	(25.0) 3	אנשים חשדניים יותר כלפי מפני שאני ערבי / יהודי
<0.001	13.01	(0.0) 0	(50.0) 6	(12.5) 2	(25.0) 3	(87.5) 14	(25.0) 3	בגלל שאני ערבי / יהודי אני צריך להתנהג יפה יותר מאחרים כדי להשביע את רצונם של אחרים

<0.05	8.94	(0.0) 0	(17.9) 5	(12.5) 2	(0.0) 0	(87.5) 14	(58.3) 7	לפעמים אנשים מתעלמים ממני ולא לוקחים אותי ברצינות בגלל שאני ערבי / יהודי
<0.001	18.07	(6.2) 1	(16.7) 2	(0.0) 0	(66.7) 8	(93.8) 15	(16.7) 2	נתקלתי באמירות גזעניות מצד אנשים בגלל שאני ערבי / יהודי
<0.05	9.07	(6.2) 1	(16.7) 2	(6.2) 1	(50.0) 6	(87.5) 14	(33.3) 4	נתקלתי בהקנטות מאנשים בגלל שאני ערבי / יהודי
>0.05	2.83	(6.7) 1	(25.0) 3	(6.7) 1	(16.7) 2	(86.7) 13	(58.3) 7	יש אנשים שחושבים שאני פחות חכם בגלל שאני ערבי / יהודי
>0.05	1.26	(18.8) 3	(25.0) 3	(18.8) 3	(33.3) 4	(62.5) 10	(41.7) 5	אני נמנע ממלכת למקומות מסוימים מכיוון שאני ערבי / יהודי

ממצאי המחקר האיכותי:

החלק האיכותי מתבסס על ההשתתפות בשלושה מפגשים בין בתי ספר; ועל שיחות עם מורים ותלמידים. חלק זה שיתואר להלן, יתייחס הן חוויית המפגש בין התלמידים היהודים והערביים, והן לפרויקטים שנבנו ומיושמים בין בתי הספר שהשתתפו בתוכנית.

1. חוויות המפגש בין בתי הספר (נספח מס' 1):

מהתצפיות עולה שהחוויה של התלמידים מהמפגשים הינה חוויה חיובית ביותר. חוויה חיובית זו היתה ניכרת במהלך המפגשים והסיורים המשותפים, וגם מדוחי המורים המלווים בשיחות עמם במהלך המפגשים והסיורים. יש לציין, שהמפגשים תוכננו באופן מרשים. שלושת המפגשים שבהם צפיתי, היו דומים מבחינת המבנה. שעתים של פעילות משותפת של התלמידים משני בתי הספר כאשר המורים מלווים את הפעילות הזו. האחריות על הפעילויות היו על בית הספר המארח, והדגש בפעילות זו היה על היכרות בין התלמידים, וזאת תוך משחקים חברתיים ודיונים בקבוצות קטנות. לאחר מכן, סיור באתר בסביבה המארחת.

במהלך התצפיות וההשתתפות המלאה שלי במפגשים ועל בסיס שיחות עם מורים ותלמידים, ניתן לקבוע:

- המפגשים עבור התלמידים חשובים מאוד. לחלק מהם זה המפגש הראשון עם האחר הערבי/היהודי. על פניהם של התלמידים, ניכרת ההתרגשות מהמפגש.
- הסיורים המשותפים חשובים כחלק ממפגש בלתי פורמאלי. היה ניתן לחוש את השפה המשותפת בין הצעירים במיוחד ברגעים של הלא פורמאלי בסיוור.
- ההיכרות במפגשים אפשרה המשך התקשרות מעבר למפגשים הפורמאליים דרך אמצעי התקשורת השונים. שמתני לב שהתלמידים מחליפים מספרי טלפון אחד לשני, וגם כתובות לחברות בפייס בוק. בעיניי, קשר זה מהווה צעד חשוב להבנה בין שני הצדדים.
- התחלת בירור סוגיות עם האחר, וניסיון של הפחתת חששות ודעות קדומות. להבין שהאחר, הוא לא בתוך הקבוצה שלי, אלא גם בקרב השונה ממני על רקע לאומי, אתני ודתי.
- העמקת הדיון ובירור הסוגיות שנוגעות לאחר, מובילים את התלמידים גם להסתכל פנימה לגבי אותו אחר השוני ממני בתוך הקבוצה שלי.
- המפגשים המשותפים הן בין המורים והן בין התלמידים הוו בסיס של התחלת חשיבה על פרויקט משותף שהתלמידים בעצמם יציעו.

פרויקטים משותפים :

מבט על הפרויקטים שתוכננו ואשר רובם כבר הופעלו בבתי הספר, מלמדים על קשת רחבה של תחומי עניין הנוגעים בנושאים המתייחסים לגזענות בווריאציות שונות. כמו למשל (ראה דוגמאות של פרויקטים בנספח מס' 3):

יצרת מרחבי דיאלוג: יצירת מרחבי דיאלוג בין בתי הספר השונים, וגם בתוך הבית הספר, יש בהם בכדי לפתוח אשנב להתמודדות עם סוגיות שלפני כן חששו התלמידים מלגעת בהן, או שלא היו מוכרות להם.

חשיפה לתרבות האחר: היכרות תרבותית דרך הספרות, נחשב לאלמנט מאוד חזק בכדי ללמוד על ההיסטוריה ועל הספרות של האחר, ולבטל דעות קדומות. מפגש עם התרבות דרך השפה.

ביחד יוצרים שינוי: מפגשים הדדיים שמטרתם פתיחת דיאלוג מתמשך סביב סוגיות הנוגעות לחיים האזרחיים.

חקר הגזענות: חקירת שורשי וסיבות הגזענות מצידם של התלמידים, וכמו-כן, לנסות ולבחון התנהגויות שיש בהן סממנים של גזענות בחיי היומיום.

4. סכום והמלצות :

לשיפור רמת האפקטיביות של התכנית 'בשביל הדיאלוג' חשוב שמדרשת אדם- המדרשה לדמוקרטיה ולשלום תעבוד במספר מישורים בו זמנית :

הגברת הידע : שיעור נכבד מהמשתתפים בתכנית 'בשביל הדיאלוג' ובמיוחד היהודים ביניהם לא השתתפו בפרויקטים לצמצום תופעת הגזענות. בנוסף, חלק לא מבוטל (כמעט 40%) מהמשתתפים משני המגזרים לא השתתפו בפרויקטים לקידום הדמוקרטיה. הדבר מחייב עוד בשלבים המוקדמים של השתלמויות המורים לתת מענה לתכנים ולידע החסרים למשתתפים, וזאת בכדי ליצור תודעה יותר עמוקה בקרבם אודות קידום הדמוקרטיה ומיגור תופעת הגזענות.

הגברת האמון בין המשתתפים : משתתפי התוכנית 'בשביל הדיאלוג', הם חלק בלתי נפרד מהחברה הישראלית, השסועה על רקע לאומי ואתני תרבותי, בין האוכלוסייה היהודית והערבית. מערכת היחסים בין שתי האוכלוסיות מושתת על חוסר אימון וחשדות. חשדות אלה גוברים, על רקע הנתק החברתי וחוסר המגע הישיר בין הרוב בשתי הקבוצות, המפגשים והאינטראקציה בין הצדדים הנם נמוכים יחסית. מכאן, ובמטרה ליצור בסיס אמיתי לשיתוף פעולה בין משתתפי התוכנית, חשוב לחשוף ולהפגיש בין המשתתפים משתי האוכלוסיות, בכדי להעמיק את ההיכרות ביניהם ולהסיר את החשדות. צעד זה, יבטיח את הצלחתה של התוכנית, במיוחד שיוזמות המשתתפים לקידום הדמוקרטיה ומיגור תופעת הגזענות, יעלו מתוך אמונות פנימיות אישיות של המשתתפים, מה שיבטיח מחויבות אישית ליוזמה. הדבר נעשה הן במסגרת ההשתלמויות של המורים והן במפגשים של התלמידים. אנו חושבים, שיש לחשוב על מפגשים בין התלמידים בשלבים מתקדמים במהלך התוכנית.

דוגמאות להצלחה : תחושות המשתתפים בכלל והמשתתפים שלא השתתפו בפרויקטים לקידום דמוקרטיה וצמצום הגזענות בפרט עוד לפני הפעלת התוכנית, כתופסים את השתתפותם בתוכנית 'בשביל הדיאלוג' כהימור, שלא ניתן להבטיח את הצלחתה בשינוי פני המציאות בבית הספר. תפיסה זו, תפגע במוטיבציה של המשתתפים ובמחויבותם לתוכנית. לכן, חשוב במהלך התוכנית, להציג בפני המשתתפים פרויקטים ויוזמות מהעבר לקידום הדמוקרטיה ומיגור תופעת הגזענות, שהצליחו לחולל שינוי בחברה. חשיפה כזו, תגביר את האמון של המשתתפים בתוכנית ובעצמם לחולל שינוי בחברה בכלל ובבית הספר בפרט.

תמיכת הסביבה ברעיון : הצלחת הפרויקטים של המשתתפים איננה תלוי רק במשתתפים, אלא גם בסביבה שלהם, בסביבה הבית ספרית, הכוללת עמיתים, הסגל המנהלי והתלמידים. חוסר שיתוף פעולה בין הצדדים, מעכב את יישומם של היוזמות ואף לכישלונם המוחלט. יש לציין בהקשר זה, כל בתי הספר שסיימו את כל הפעילות במלואה בשנה הראשונה זכו לשיתוף פעולה מלא מצד ההנהלה וסביבת בית הספר. אולם אנו מעלים נקודה זו משום חשיבותה ובכדי להתמיד בה. מכאן, חשוב שמדרשת אדם- המדרשה לדמוקרטיה ולשלום, תערוך ימי עיון ופעילויות מגוונות בבתי הספר המשתתפים בפרויקט, במטרה להעלות את נושא הדמוקרטיה והגזענות לתודעת בית הספר. צעד מעין זה, בכוחו לקדם מצד אחד את נושא הדמוקרטיה ולמגר את תופעת הגזענות ; ומצד שני יבטיח

שיתוף פעולה והצלחה לפרויקטים שעתידיים לפעול בבית הספר. לכן, אנו ממליצים להתמיד ולתמוך ולגייס את קהילת וסביבת בית הספר להתגייס למען התמיכה בתוכנית המופעלת בבית הספר.

השתתפות המורים הערביים:

מומלץ במחזור הבא לנסות ולגייס יותר מורות ערביות לתוכנית, היות ובתוכנית הנוכחית יש מעט מורות ערביות המשתתפות בתוכנית באופן ישיר.

הכנה טרם סיורים:

למרות שהמפגשים והסיורים תוכננו כהלכה, באחד הסיורים (ברהט), היה מקום להכין את התלמידים היהודים לסיור בצורה עמוקה יותר, כך שהם יכירו למשל; מה זה כפר בלתי מוכר, ולא יופתעו מבחינה רגשית לדברי הנציגים של כפרים אלה.

נספחים

נספח 1: תמונות מהפעילויות המשותפות בין תלמידי תיכון ערביים לבין תלמידי תיכון יהודיים

נספח 2: פעילות מתוכננת בפרויקט בשביל הדיאלוג לשנת 2013 :

תל מונד	יום מרוכז בבי"ס תל מונד – לומדים את התכנית נגד הגזענות רכזים: רותי ועאדל	יום לימודים	27.1.13
קרית גת	מפגש מורים – תכנון הפרויקט משתתפים: מורים מבתי הספר בי"ס רוגוזין תל אביב ובי"ס אל פארוק כסייפה רכזים: רותי וכאמל	12:00-15:00	27.1.13
	מפגש תלמידי בתי ספר רבין תל מונד ועתיד קלנסואה יתקיים בתיכון תל מונד רכזים: רותי ועאדל	11:00-14:00	31.1.2013
כפר קאסם	מפגש מורים – תכנון משותף של הפרויקט משתתפים מורים ומנהלים מבתי הספר אחד העם פתח תקוה + מקיף כפר קאסם רכזים: תמר וכאמל	11:00-14:00	5.2.13
כסייפה	מפגש תלמידים - ראשון – יתקיים בתיכון עמל כסייפה משתתפים מורים ומנהלים מבתי הספר אחד העם פתח תקוה + תיכון עמל כסייפה רכזים: תמר וכאמל	10.00-14.00	6.2.2012
שגב שלום	מפגשי תלמידים - שני – יתקיים בתיכון שגב שלום בתי הספר: היובל הרצליה + שגב שלום רכזים: רותי ועאדל	09:30-16:00	11.2.13
רהט	מפגשי תלמידים - שני – יתקיים בתיכון אל נאג'ח ברהט בתי הספר: מקיף רשלי"צ + אנקורי רשלי"צ + אל נג'אח רהט רכזים: תמר וכאמל	09:30-15:30	14.2.13
ירושלים	מפגש תלמידים ראשון – יתקיים בבי"ס זיו בתי הספר: זיו ירושלים + טומשין כפר קאסם רכזים: תמר וכאמל	09:30-15:30	19.2.13
פתח תקווה	מפגש תלמידים - שני – יתקיים בתיכון אחד העם משתתפים מורים ומנהלים מבתי הספר אחד העם פתח תקוה + תיכון עמל כסייפה רכזים: תמר וכאמל	10.00-14.00	21.2.13
פתח תקווה	מפגש תלמידים מבתי הספר: אחד העם פתח תקוה + מקיף כפר קאסם רכזים: תמר וכאמל	09:30-16:00	28.2.13
גליל ים	ישיבת צוות המדרשה בפרויקט משתתפים: אוקי, רותי, תמר, עאדל, כאמל, יולי	09:00-14:00	4.3.13
ראשון לציון	מפגשי תלמידים – שני של בתי הספר: מקיף רשלי"צ + אנקורי רשלי"צ + אל נג'אח רהט רכזים: תמר וכאמל	09:30-15:30	תחילת מרץ?
תל מונד	חילופי מורים – מורה מעתיד קלנסואה מלמד אזרחות תלמידים ברבין תל מונד רכזים: רותי ועאדל	10:00-13:00	מרץ 2013
כפר קאסם	מפגש תלמידים שני בתי הספר: זיו ירושלים + טומשין כפר קאסם רכזים: תמר וכאמל	09:30-15:30	10.3.13
גליל ים	ישיבת צוות המדרשה בפרויקט משתתפים: אוקי, רותי, תמר, עאדל, כאמל, יולי	09:00-14:00	17.4.13
הרצליה	מפגשי תלמידים מבתי הספר: מפתן ארז הרצליה + עמל לקייה רכזים: רותי ועאדל	09:30-16:00	30.4.13
מלון כפר המכביה	מפגש מורים מסכם של הפרויקט מכל בתי הספר + כל צוות התכנית	12:00-18:00	2.5.13

נספח מס' 3: פרויקטים של בתי הספר באשכולות השונים

רכזים	פרויקט	בתי ספר	
עאדל רותי	בשביל האמנות תלמידים יהודים וערבים נפגשים ויוצרים ביחד אמנות	היובל הרצליה	
		שגב שלום	
רותי עאדל/כאמל	יספר על תהליך הלמידה חמזה שיני – יספר על תהליך הלמידה	דור הרצליה	
		תיכון אקרא, לקייה	
רותי כאמל	דיאלוג בין צוותים ותלמידים – מבוגרים ובוגרים	מפתן הרצליה	
		עמל לקייה	
רותי עאדל	יוצרים מרחבי דיאלוג של תלמידים יהודים וערבים לקידום הסובלנות	רבין תל מונד	
		עתידי קלנסואה = תיכון וחטיבה	
רותי	גינה קהילתית לקידום השיח ולהכרת האחר בבית הספר	גימנסיה כרמל, חיפה	
עאדל תמר	ביחד יוצרים שינוי תלמידי תיכון יהודים וערבים נפגשים לדיאלוג רגע לפני סיום בית הספר	זיו ירושלים	
		טומשין כפר סבא	
תמר כאמל	גזענות לא בבית ספרנו תערוכה ומפגשי תלמידים ליצירת מרחב המאפשר שיח שיויוני ומכבד	מקיף ראשון לציון	
		אנקורי ראשון לציון	
		אל נגי'אח, רהט	
תמר כאמל	חקר הגזענות כותבים עבודות חקר בעקבות מפגשי תלמידים יהודים וערבים	אחד העם פתח תקווה	
		עמל רב תחומי כסייפה	
תמר עאדל	לומדים את התכנית והמפגשים יתקיימו בתחילת שנת הלימודים הבאה	אחד העם פתח תקווה	
		מקיף כפר קאסם	
תמר כאמל	להכיר את הלא מוכר מפגשי תלמידים להיכרות אישית ותרבותית	רוגוזין ביאליק ת"א	
		אל פארוק כסייפה	
תמר	מפגש עם השפה והספרות הערבית מפגשי תלמידים ומפגש עם הסופר סעיד קשוע	בויאר	

שאלון עמדות וצפיות

למשתתפי תכנית "בשביל הדיאלוג" שלום רב,

אנו מבקשים ממך לקרוא ולמלא את השאלון ברצינות הראויה. מטרת השאלון הינה חלק מהערכת תהליך ההכשרה. מלוי השאלון בשקיפות ובהתייחסות רצינית יעזור לנו מאוד להעריך את התהליך. השאלון אנונימי (אין צורך לציין שם או כל פרט מזהה).

תודה על שיתוף הפעולה

צוות ההערכה

שם התכנית בשביל הדיאלוג

מאפיינים דמוגרפיים

מין: 1. גבר 2. אישה

לאום: 1. יהודי 2. ערבי

וותק בהוראה: _____ שנים

השכלה: 1. מורה מוסמך בכיר 2. תואר ראשון 3. תואר שני 4. תואר שלישי

תפקיד בבית"ס: 1. מורה מקצועי 2. מורה מתנדב 3. רכז חברתי 4. חבר בצוות הניהול 5. יועץ
6. מנהל

לפניך רשימת רגשות. סמן באיזו מידה הנך מרגיש כלפי ערבים בישראל/יהודים בישראל (ליהודים וערבים בהתאמה):

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה נמוכה	במידה נמוכה מאוד	
5	4	3	2	1	
					חיבה
					פחד
					הבנה
					כעס

השאלות הבאות מתייחסות להיבטים שונים בחיך. הינך מתבקש לציין עד כמה כל אחת מהן נכונה לגבייך (ליהודים וערבים בהתאמה):

במידה נמוכה מאוד 1	במידה נמוכה 2	במידה בינונית 3	במידה רבה 4	במידה רבה מאוד 5	
					ישנם אנשים שמתייחסים אלי בחוסר כבוד בגלל שאני ערבי/יהודי
					אנשים חשדניים יותר כלפי מפני שאני ערבי/יהודי
					בגלל שאני ערבי/יהודי אני צריך להתנהג יפה יותר מאחרים כדי להשביע את רצונם של אחרים
					לפעמים אנשים מתעלמים ממני ולא לוקחים אותי ברצינות בגלל שאני ערבי/יהודי
					נתקלתי באמירות גזעניות מצד אנשים בגלל שאני ערבי/יהודי
					נתקלתי בהקנטות מאנשים בגלל שאני ערבי/יהודי
					יש אנשים שחושבים שאני פחות חכם בגלל שאני ערבי/אתיופי
					אני נמנע מללכת למקומות מסוימים מכיוון שאני ערבי/יהודי

האם השתתפת בעבר בפרויקטים או בפעילויות לקידום ערכי הדמוקרטיה: 1. כן 2. לא

8.1 באיזה מסגרת השתתפת בפרויקט/פעילות: _____

8.2 במה עוסק הפרויקט/פעילות _____

8.3 אורך זמן הפרויקט/פעילות: _____

8.4 באחריות מי היה הפרויקט/פעילות: _____

8.5 מספר האנשים שהשתתפו בפרויקט מלבדך: _____

8.6 עד כמה השפיעה השתתפותך בפרויקט/פעילות קודמת על שינוי השקפת עולמך כיום: _____

האם השתתפת בפרויקטים או בפעילויות לצמצום מימדי הגזענות: 1. כן 2. לא

9.1 באיזה מסגרת השתתפת בפרויקט/פעילות: _____

9.2 במה עוסק הפרויקט/פעילות _____

9.3 אורך זמן הפרויקט/פעילות: _____

9.4 באחריות מי היה הפרויקט/פעילות: _____

9.5 מספר האנשים שהשתתפו בפרויקט מלבדך: _____

9.6 עד כמה השפיעה השתתפותך בפרויקט/פעילות על שינוי השקפת עולמך כיום: _____

מהם התכנים שאתה מעוניין ללמוד בתחום תכנון ויישום פרויקטים:

מהן הציפיות שלך מהשתתפותך בתכנית הנוכחי:

מהן החששות שלך מהשתתפותך בתכנית הנוכחית: _____

האם ברצונך להוסיף דבר מה שלא שאלנו עליו: _____
